

ПЛАН

Вступ	3
Розділ 1. Державний борг та боргова стійкість держави: теоретичні аспекти	6
1.1 Сутність державного боргу	6
1.2 Теоретичні аспекти боргової стійкості держави	16
1.3 Теорія організації управління державним боргом	21
Розділ 2 Тенденції зростання державного боргу в Україні	27
2.1 Аналіз основних тенденцій формування зовнішніх державних запозичень	27
2.2 Тенденція кредитного рейтингу та шляхи його поліпшення	38
2.3 Оцінка стану зовнішнього боргу України перед міжнародними фінансовими установами	44
Розділ 3 Основні завдання оптимізації боргової політики України	51
3.1 Аналіз зарубіжного досвіду вдосконалення системи управління зовнішнього боргу	51
3.2 Шляхи оптимізації управління державним боргом в Україні	66
Висновки	78
Список використаної літератури	85

ВСТУП

Існування державного боргу в умовах ринкової економіки є об'єктивним економічним явищем, обумовленим необхідністю виконання самою державою та її агентами певних функцій. Державний борг є органічною складовою фінансової системи країни, дієвим інститутом у механізмі макроекономічного регулювання та інструментом реалізації економічної стратегії держави. Ефективне використання зовнішнього боргу може стати потужним фактором економічного росту для держави, оскільки допоможе залучити додаткові фінансові ресурси для реальних капіталовкладень. Стабільна позиція країни на міжнародному ринку капіталів, своєчасне виконання боргових зобов'язань – усе це сприяє зміцненню міжнародного авторитету і забезпечує приплив інвестицій на більш вигідних умовах.

Крім того, зростає довіра до її валюти, зміцнюються зовнішньоторговельні зв'язки. При цьому, державні боргові запозичення, як внутрішні, так і зовнішні, здатні позитивно вплинути на всю економіку країни, тільки якщо вони будуть спрямовані на вирішення стратегічних завдань радикального підвищення ефективності використання фінансово-економічного, інтелектуального і кадрового потенціалів України на шляху переходу від сировинного до наукомісткого розвитку. Однак за умови відсутності реального економічного росту зовнішній борг може депресивно впливати на розвиток економіки країни. З огляду на це, актуальною проблемою є дослідження сучасного стану зовнішнього кредитування України і можливостей регулювання цих процесів з метою підвищення їх ефективності.

Проте слід зазначити, що в Україні відчувається дефіцит вагомих досліджень у сфері державного зовнішнього боргу, а коло публікацій обмежується переважно журнальними статтями. Бракує ґрунтовних, практично орієнтованих наукових розробок, які б висвітлювали широкий комплекс питань, пов'язаних із державними зовнішніми запозиченнями, і

могли бути використані для оптимізації стратегії і тактики управління боргом в Україні. Суттєвим недоліком багатьох вітчизняних досліджень державного зовнішнього боргу є те, що вони не в достатній мірі враховують надбання світової економічної думки у цій сфері, зорієнтовані на аналіз минулих подій і відверто слабкі з прагматичного боку в конкретних питаннях вирішення проблеми боргу.

Кризові явища в світовій економіці протягом останнього десятиріччя змушують держави покривати нестачу фінансових ресурсів за рахунок позикових коштів. Це зумовлює зростання державної заборгованості та боргового навантаження на державні фінанси, що несе ризики для боргової безпеки держави. Загострення боргової проблеми для державних фінансів України обумовлює наявність постійного інтересу наукових кіл до дослідження економічної сутності, функції державного боргу, боргової політики держави в сучасних умовах

Науковими розробками державного боргу займалися наступні вчені: Асадчев В.М., Богдан Т.П., Волкова О.Г., Додонов В.Ю., Доліновська О.Я., Дудченко В., Жулин О., Митрофанова А.С., Лютий І.О., Олійник О.В., Сідельникова Л.П., Федосов В.М., Царук О.В., Юрій С.І. та інші.

Під час написання дипломної роботи були поставлені наступні завдання: розгляд сутності державного боргу, теоретичних аспектів боргової стійкості держави, теорію організації управління державним боргом; провести аналіз основних тенденції формування зовнішніх державних запозичень, тенденції кредитного рейтингу України та шляхи його поліпшення, оцінки стану зовнішнього боргу України перед міжнародними фінансовими установами; провести аналіз зарубіжного досвіду вдосконалення системи управління зовнішнім боргом, визначення шляхів оптимізації управління державним боргом в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні аспекти організації управління державним боргом на протязі 2015 – 2019 рр. Під час написання магістерської роботи були використані наступні методи: діалектичний метод

наукового пізнання взаємозв'язків і проблем взаємодії органів виконавчої та законодавчої влади в процесі управління державним боргом; метод аналізу фактичних показників з нормативними показниками. При проведенні аналізу сучасного стану державного боргу України використовувався горизонтальний аналіз (для порівняння показників державного боргу з відповідними показниками за попередні періоди); метод аналізу та синтезу при визначенні закономірностей, що мають місце в управлінні державним боргом та перспектив його розвитку. У формуванні результатів дослідження використовувалися графічні та графоаналітичні методи (діаграми та інформаційні таблиці).

Об'єктом дослідження є розгляд основних тенденцій зростання державного боргу України та можливі шляхи оптимізації управління державним боргом в Україні.

Метою написання магістерської роботи розробка практичних рекомендацій щодо діючого механізму управління державним боргом.

Інформаційну базу дослідження складають закони України та нормативно-правові акти, наукові публікації вітчизняних та зарубіжних вчених, статистичні матеріали органів ДКСУ та Міністерства фінансів України.

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури. Основний зміст роботи викладено на 90 сторінках друкованого тексту. Робота містить 8 таблиць та 16 рисунків. Список використаних джерел налічує 61 найменувань

ВИСНОВКИ

На підставі викладеного та проаналізованого матеріалу ми дійшли наступних висновків.

Економічній науці відомо два підходи до визначення «державного боргу». Прихильники першої групи трактують державний борг як певну суми заборгованості, пов'язаної з бюджетним дефіцитом. Друга група визначає державний борг в аспекті кредитно-фінансових відносин, що виникають у зв'язку з рухом капіталу.

Причинами появи та загострення боргової кризи України слід вважати наступні чинники: об'єктивно-історичні причини, актуальні соціально-економічні причини та суб'єктивно-інституціональні причини.

Вважаємо, науково обґрунтованим визначення «боргова стійкість» Волкової О.Г., яка вважає боргову стійкість комплексним поняттям, яке поєднує у собі поняття платоспроможності та ліквідності, та передбачає спроможність держави виконувати свої зобов'язання за позиковими коштами (включаючи обслуговування боргу та його погашення) за рахунок економічного зростання країни, не зважаючи на потенційні внутрішні та зовнішні загрози.

В даній магістерській роботі було проаналізовано управління державним боргом на прикладі іноземних держав та порівняно з можливістю управління державним боргом в Україні в реаліях сучасного політичного стану.

Також було проведено аналіз зовнішнього та внутрішнього боргу, співвідношення державного зовнішнього та внутрішнього боргу у % до ВВП держави, державного внутрішнього та зовнішнього боргу на 1 працюючу людину та на 1 людину взагалі, структури зовнішніх та внутрішніх запозичень України, інструментів державного боргу, структури державного зовнішнього та внутрішнього боргу за валютами, державного боргу за типом відсоткової ставки у % від загальної суми боргу, структури державного внутрішнього та зовнішнього боргу в розрізі строків погашення, методології

кредитного рейтингу, кредитного рейтингу України за 1998 -2019 рр., заборгованості за позиками одержаних від органів управління іноземних держав а також від іноземних комерційних банків.

Основні цілі управління державною заборгованістю в найбільш загальному вигляді можна розділити на декілька груп:

1. економічні;
2. політичні;
3. соціальні.

До економічних цілей відносяться перш за все мінімізація вартості зовнішніх запозичень, поліпшення умов рефінансування або переоформлення заборгованості, зниження загальних витрат по обслуговуванню державної заборгованості, підвищення ефективності використання залучених ресурсів; згладжування нерівномірності податкових надходжень і фінансування поточних бюджетних витрат. В цілому економічні цілі визначаються ступенем обтяженості країни борговим тягарем.

Політичні цілі управління зовнішнім боргом – підтримка стабільності функціонування політичної системи.

До соціальних цілей відноситься перш за все забезпечення соціальної стабільності. Деякі дослідники за соціальну ціль боргової політики ставлять своєчасне фінансування соціальних програм, проте з нашої точки зору, яка обґрунтована нижче, фінансування соціальних програм недоцільно здійснювати за рахунок залучених коштів.

Управління залученням боргу може базуватись як на прямому державному управлінні, так і на непрямих методах, які об'єднують державні гарантії і нормативно-адміністративне регулювання залучення негарантованих кредитів приватними фірмами. Проте управління борговими запозиченнями з боку держави, як правило, здійснюється в контексті бюджетного процесу, який визначає граничні розміри зовнішніх державних запозичень і державних гарантій на поточний бюджетний рік.

Необхідно підкреслити, що політика, яку проводить український уряд, орієнтується на значні зовнішні запозичення. Враховуючи, що зовнішні запозичення являють собою фактичне вивезення капіталу з країни, оскільки є, по суті, продажом нерезидентам (навіть, якщо вони є підставними особами резидентів) права на отримання частини прибутку резидентів України, тобто декапіталізацію національної економіки, обсяг зовнішньої заборгованості України повинен підтримуватись на відносно невисокому рівні.

В цьому контексті внутрішні запозичення, які є засобом перерозподілу прибутку всередині країни, видаються більш прийнятними для капіталодефіцитної економіки. Проте боргове фінансування дефіциту бюджету видається припустимим понад межі потреб обслуговування попередніх заборгованостей, лише якщо воно формує потенціал майбутнього розвитку.

Йдеться як про здійснення прямих бюджетних інвестицій, так і про створення умов для стійкого, швидкого та якісного економічного зростання економіки в цілому. Такі умови можуть, зокрема, полягати у поліпшенні виробничої, транспортної, енергетичної, інформаційної та інших інфраструктури. До цього ж розряду варто відносити частину інвестицій у розвиток людського капіталу, зокрема, у сфері підготовки та перепідготовки працівників згідно вимог ринку праці, розвитку відповідних освітніх закладів тощо.

Вкрай непродуктивним вважається боргове фінансування статей споживчого спрямування. Видатки на споживання мають стимулюючий сенс у разі еластичності пропозиції. Між тим, приріст приватного споживання відбувається по галузях, в яких часто спостерігається «локальний перегрів» або які є неконкурентоспроможними на внутрішньому ринку. [42]

Відтак дефіцитне фінансування підвищує «номінальний» попит, але не підвищує «реальний», що створює потенційну можливість зростання інфляційних тенденцій та погіршення зовнішньоторговельного балансу [43]. Стратегічним завданням боргової політики є також пошук оптимального

співвідношення між борговим та податковим фінансуванням бюджетних видатків. У короткостроковому періоді залучення позичкових ресурсів дає можливість дещо знизити фіскальне навантаження на національну економіку в розрахунку на спрямування додаткових коштів, які залишаються у суб'єктів господарювання, на їхній розвиток. Між тим, таким чином фінансування поточних бюджетних видатків здійснюватиметься за рахунок майбутніх ресурсів розвитку, а отже, економічний розвиток гальмуватиметься у довгостроковій перспективі

Для отримання якісних наукових висновків та рекомендацій, які б вирізнялися науковою новизною, вважаємо за необхідне оцінити ефективність використання внутрішніх та зовнішніх боргових інструментів при формуванні ресурсів держави. Оптимізація шляхів формування державного боргу беззаперечно залежить від ряду ендогенних та екзогенних факторів, а саме: рівня розвитку країни, її надійності як економічного партнера, рівня доходів громадян, інвестиційної привабливості, ефективності фіскальної, бюджетної, монетарної політики держави тощо.

Окреслюючи шляхи оптимізації джерел формування боргу, доцільно визначити, яким чином внутрішній та зовнішній борг країни впливає на розвиток економіки, показник валового внутрішнього продукту, видатки на економічний розвиток, соціальні видатки, на витрати пенсійного фонду, а також з'ясувати, чи впливають доходи громадян на рівень внутрішнього боргу країни. Провівши таке дослідження, ми отримаємо змогу виробити оптимальну стратегію щодо напрямків формування боргової стратегії країни.

Отримані результати економіко-математичного моделювання, засвідчують високу ступінь залежності між аналізованими величинами (державний зовнішній борг та ВВП України) – значення коефіцієнта детермінації є достатньо високим ($R^2 = 0,94$). Варто зауважити: якщо значення змінної X було б рівне 0, то значення Y становило б 47,8, що свідчить про вплив інших факторів на ВВП, окрім зовнішнього боргу, хоча такий вплив є вагомим, адже коефіцієнт змінної X у цьому випадку становить

4,24. Таке значення коефіцієнта свідчить про існування прямої залежності між величинами – при зростанні зовнішнього боргу країни обсяг ВВП також зростає. З огляду на отримані результати дійшли висновку, що зовнішній борг країни відіграє позитивну роль у прирості ВВП та може бути інструментом розвитку економіки, адже призводить до її зростання.

Аналізуючи отримані результати, констатуємо високу залежність між показниками валового внутрішнього продукту та внутрішнім боргом України, (коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,706$). Це дає підстави стверджувати про високу ступінь адекватності результируючих показників. Зокрема, спостерігаємо наступні тенденції. Внутрішній борг не є єдиним вимірником, який впливає на зміну ВВП, про що свідчить значення коефіцієнта Y -перетин, яке становить 29,15. Це означає, що за нульового значення змінної X , спостерігається позитивна зміна величини Y . Значення коефіцієнта змінної X 1, що дорівнює 1,65 свідчить про наявність позитивної прямої залежності між динамікою ВВП та зміною показника внутрішнього державного боргу. Тобто, при зростанні внутрішнього державного боргу України ВВП також зростає, а при його зниженні – зменшується. Однак для формулювання більш ґрунтовних висновків необхідно проаналізувати, які саме фактори, окрім боргових, в найбільшій мірі впливають на таке зростання, і чи динаміка внутрішнього боргу впливає лише на зростання номінального ВВП, чи і реального – також.

Зважаючи на отримані результати, констатуємо, що внутрішній борг є менш ризиковим інструментом залучення додаткових ресурсів країни. Внутрішні запозичення в більшій мірі спрямовуються на фінансування різноманітних державних програм соціального та економічного характеру, тоді як зовнішні запозичення – на погашення боргових зобов'язань, за якими настав термін оплати, що створює загрозу накопичення надмірного боргу та знижує рівень економічної безпеки країни. Тому, вважаємо що вектори державної політики в сфері фінансів повинні бути спрямовані на формування

ефективної політики в сфері внутрішніх запозичень і бути менш інтенсивними щодо залучень зовнішніх позик.

Отримані результати економіко-математичного моделювання та статистичного аналізу підтверджують необхідність зниження боргового навантаження в Україні, в частині обмеження зовнішніх запозичень держави, ефективнішого використання інструментів внутрішньо боргової політики, адже останні є менш ризиковими і не становлять значної загрози економічній безпеці країни, на відміну від зовнішніх запозичень.

Стратегічною метою державної боргової політики України повинно стати залучення фінансових ресурсів для ефективної реалізації програм інституційного та інвестиційного розвитку країни із одночасним забезпеченням стабільного співвідношення державного боргу та ВВП.

Ураховуючи, що зовнішні запозичення являють собою фактичне вивезення капіталу з країни, оскільки є, по суті, продажем нерезидентам (навіть, якщо вони є підставними особами резидентів) права на отримання частини прибутку резидентів України, тобто декапіталізацію національної економіки, обсяг зовнішньої заборгованості України повинен підтримуватись на відносно невисокому рівні.

В цьому контексті внутрішні запозичення, які є засобом перерозподілу прибутку всередині країни, видаються більш прийнятними для капіталодефіцитної економіки. Проте, боргове фінансування бюджетного дефіциту буде припустимим понад межі потреб обслуговування попередніх заборгованостей, лише якщо воно формує потенціал майбутнього розвитку.

Ідеться, як про здійснення прямих бюджетних інвестицій, так і про створення умов для стійкого, швидкого та якісного економічного зростання економіки в цілому. Такі умови можуть полягати у поліпшенні виробничої, енергетичної, інформаційної та інших інфраструктур. До цього розряду варто відносити частину інвестицій у розвиток людського капіталу, а зокрема - у сфері підготовки та перепідготовки працівників згідно з вимогами ринку праці, розвитку відповідних освітніх закладів тощо.

Непродуктивним видається боргове фінансування статей споживчого спрямування. Видатки на споживання мають стимулюючий сенс у разі еластичності пропозиції. Між тим, приріст приватного споживання відбувається по галузях, у яких часто спостерігається «локальний перегрів», або які є неконкурентоспроможними на внутрішньому ринку. Відтак дефіцитне фінансування підвищує «номінальний» попит, але не підвищує «реальний», що створює потенційну можливість підвищення інфляційних тенденцій та погіршення зовнішньоторговельного балансу.

Стратегічним завданням боргової політики є ще й пошук оптимального співвідношення між борговим і податковим фінансуванням бюджетних видатків. У короткостроковому періоді залучення позичкових ресурсів дає можливість дещо знизити фіскальне навантаження на національну економіку в розрахунку на спрямування додаткових коштів, що залишаються у суб'єктів господарювання, на їх розвиток.

Таким чином, фінансування поточних бюджетних видатків здійснюватиметься за рахунок майбутніх ресурсів розвитку, а отже, економічний розвиток гальмуватиметься у довгостроковій перспективі. Виходячи з вищезазначеного, стратегія формування й обслуговування ринку державних запозичень повинна базуватися на науково обґрунтованих засадах.

Структура й розмір державного боргу мають прогнозуватися на часовому інтервалі в декілька років і навіть десятиріч з тим, щоб забезпечити збалансований бюджет, стабільне економічне зростання та потужну фінансову систему. За відсутності такої стратегії економічна криза загострюватиметься, а державний борг зростатиме.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бюджетний кодекс України // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 50-51, ст.572) в редакції від 11.01.2019 року
2. Сідельникова Л.П. Податкові та позичкові фінанси: фіскальна філософія вибору: монографія / Л.П. Сідельникова. — Херсон: Грінь Д.С., 2010
3. Юрій С. І. Управління зростанням на основі боргу і Україна / С. І. Юрій // Журнал європейської економіки – березень 2007 – Том 6 (№1) – С. 6–27.
4. Федосов В. М. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: моногр. / В. Федосов, В. Опарін, С. Львовчкін // За наук. ред. В. Федосова. К.: КНЕУ, 2002. – 432 с
5. Лютий І. О. Теоретико-методологічні засади бюджетної політики держави / І. О. Лютий // Фінанси України. – 2009. – № 12. – С. 13 – 19
6. Дудченко В. Сучасний стан та структура державного боргу країн Європи / В. Дудченко // Економічний аналіз. – 2012. – Вип. 11, ч. 1. – С. 98–103.
7. Жулин О. В. Управління державним боргом з метою максимізації суспільного добробуту / О. В. Жулин // Управління проектами, системний аналіз і логістика. Технічна серія. – 2012. – Вип. 9. – С. 319–322.
8. Зверяков М. І. Про зміну моделі економічного розвитку / М. І. Зверяков // Економіка України. - 2015. - № 6.- С. 41-49.
9. Царук О. В. Оцінка боргового фінансування дефіциту державного бюджету України / О. В. Царук // Фінанси України. –2010. – № 4. – С. 98–101
10. Доліновська О.Я. Економічна природа та сутність державного боргу / О.Я. Доліновська // Збірник наукових праць ЧДТУ. – 2010. – Вип. 26. – с.130
11. АгаповаТ.А. Макроэкономика: підручник / Т. А. Агапова, С. Ф. Серегина. – М.: Маркет ДС, 2009. – 448 с
12. Додонов В. Ю. Наращивание государственного долга развитых стран: тенденции, факторы, риски / В. Ю. Додонов. – Алматы: КИСИ при Президенте РК. – 2012. – 164 с
13. Базилевич В. Д. Макроекономика: підручник / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, Л. О. Баластрик – К. :Знання, 2007. – 703 с
14. Мочерний С. В. Економічна Енциклопедія: у 3 т. / С. В. Мочерний. – К.:

Видавничий центр «Академія», 2002 – Т.3. – 952 с.

15. Асадчев В.М., Сухоставець А. Борги і заборгованість. Різна природа – спільна проблема // Фінанси України. 2000.– № 2 – С. 54-57.
16. Олійник О.В. Боргова безпеки України: стан, проблеми, перспективи / О.В. Олійник, І.В. Сідельнікова // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. — 2011. — № 2 (5). — С. 41—48
17. Митрофанова А.С. Боргова стійкість України: стан, проблеми та політика // Економіка та управління національним господарством. – 2017. – с. 105 –111
18. Богдан Т.П. Боргова політика держави в умовах глобальної нестабільності / Т.П. Богдан // Економіка України. — 2013. — № 2. — С. 4—17.
19. Лондар С. Л. Вплив реструктуризації зовнішніх боргових зобов'язань перед приватними кредиторами на боргову стійкість України / С.Л. Лондар, К.В. Кузнецов, І.М. Верещака // Фінанси України. — 2016. — № 1. — С. 39—56
20. Волкова О.Г. Теоретичні питання боргової стійкості держави // Економіка та держава № 1/2017. – с. 37–40
21. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg>
22. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України "Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України" від 29.10.2013р. № 1277 [Електронний ресурс]: — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
23. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Upsal_2012_9_78.pdf.
24. Подъяблонская Л. М. Государственные и муниципальные финансы: учеб. / Л. М. Подъяблонская. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2009.
25. Ковальчук С. В. Фінанси: навч. посіб. / С. В. Ковальчук, І. В. Форкун. – Львів: “Новий Світ – 2000”, 2006

26. Кучер Г. В. Управління державним боргом: підруч. / Г. В. Кучер. – К.: КНТЕУ, 2002
27. Теорія фінансів: підруч. / [П. І. Юхименко, В. М. Федосов, Л. Л. Лазебник та ін.; за ред. проф. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – К.: Центр учбової літератури, 2010
28. Романенко О. Р. Фінанси: підручник / О. Р. Романенко. – 4-те вид. – К.: Центр учбової літератури, 2009
29. Руководящие принципы управления государственным долгом: Сопроводительный документ, подготовленный сотрудниками Международного валютного фонда и Всемирного банка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/np/mae/pdebt/2002/rus/112102r.htm>
30. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/473-2019-%D0%BF>
31. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=63151
32. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=63151
33. Дубко С. Кто оценит кредитоспособность стран. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/blogs/dubko/15516/>
34. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.tradingeconomics.com/ukraine/rating>
35. Бабенко М. Почему снижаются кредитные рейтинги Украины. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finance.liga.net/economics/2013/11/5/articles/36210.htm>
36. Макаренко М. І., Дудченко В. Ю. Сутнісно-структурна визначеність механізму регулювання державного боргу // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. – 2006. - № 7(91). – с.68-75
37. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uabanker.net/daily/2005/09/091305_1240.shtml

38. Latvian central government debt management strategy. Minister of Finance: Riga. – 2005. - № 1. – 10 p.
39. Хейфец Б. А. Управление государственным долгом в Царской России. – Финансы. - № 11. – 2003
40. Рибалко Г. П. Зарубежный опыт управления государственным долгом // Финансы. – 2000. - №6
41. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gpoaccess.gov/usbudget/fy06/pdf/spec.pdf>
42. Каспрук В. Аргентина после кризиса: как живется на собственные ресурсы // Зеркало недели. – 2004. - № 49(524).
43. Палешко Я.С. Шляхи оптимізації державної заборгованості // Науковий вісник Державного Херсонського університету / Серія Економічні науки – випуск 11 частина 3. – 2017 р.
44. Гальчинський А.С., Варналій З.С., Майстришин В.Я., Белінська Я.В., Жаліло Я.А. Особливості та пріоритети боргової політики України: аналіт. доп. / [А.С. Гальчинський, З.С. Варналій, В.Я. Майстришин, Я.В. Белінська, Я.А. Жаліло] ; Нац. ін-т стратег. дослідж. – К. : НІСД, 2004. – 103 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Table/Tb1171104/002.htm>
45. Економічна теорія: Політекономія / за ред. В.Д. Базилевича. – К. : Знання-Прес, 2001.
46. Филиппів Р.С. Економічні альтернативи в межах фінансування бюджетного дефіциту / Р.С. Филиппів // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2013. – Вип. 9(1)
47. Андрущенко В.Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті: (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів) / В.Л. Андрущенко. – Львів : Каменяр, 2000.
48. Бенч Л. Я., Лісовенко В. О. Напрями вдосконалення управління державним боргом в Україні. Ринок цінних паперів. 2013. № 9-10.

49. Андрущенко В. Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів). Львів: Каменяр, 2000
50. Крисоватий А. І., Іващук О. Т. Фіскальні межі експансії боргових фінансів в Україні. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2010. № 2
51. Асадчий, Г. В. Структура та динаміка державного боргу України / Г. В. Асадчий // Формування ринкових відносин в Україні. – 2002. – № 2.
52. Вахненко, Т. П. Концептуальні засади управління зовнішнім національним боргом України / Т. П. Вахненко // Економіка України. – 2007. – № 1
53. Венгер В. В. Фінанси : навч. посібн. / В. В. Венгер. – К.: Центр навчальної літератури, 2009
54. Горобець, О. Г. Державний борг України та його вплив на розподіл валового внутрішнього продукту / О. Г. Горобець // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 3
55. Кириченко, О. А. Сучасні теорії управління зовнішньою заборгованістю / О. А. Кириченко, В. Д. Кудрицький // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 7
56. Новосад, Л. Я. Соціально-економічні передумови і макроекономічні наслідки державної заборгованості / Л. Я. Новосад // Фінанси України. – 2018. – № 6
57. Козюк В.В. Державний борг: Монографія.-Тернопіль: “Карт-бланш”, 2002
58. Рак Р.В. Теоретичні засади й можливості використання боргової стратегії //Фінанси України №5 2004р
59. Рожко О.Д. Економічна природа та значення державного кредиту в економіці України / О.Д. Рожко // Банківська справа. – 2018. – № 4.
60. Крайчак Є. В. Управління ризиками зовнішнього державного боргу України / Є. В. Крайчак // – Інвестиції: практика та досвід – 2018.– № 9.

[Електронний ресурс] –Режим доступу:

http://www.investplan.com.ua/pdf/9_2018/5.pdf

61. Державний та гарантований державою борг. [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/nance/debtgov>

62. Печенюк Н.М. Напрями оптимізації управління зовнішнім державним боргом України шляхом використання зарубіжного досвіду / Н.М. Печенюк //

Актуальні проблеми економіки. - 2012. - № 6.